M O W A

JASNIE WIELMOZNEGO JMCI PANA

S T E F A N A

z *J A X O W*

B Y K O W S K I E G O

STAROSTY CELSKIEGO

POSŁA WOIEWODZTWA MINSKIEGO

DNIA 20. SEPTEMBRIS 1776.

M I A N A,

NAYIASNIEYSZY KROLU PANIE A PANIE MOY MIŁOSCIWY

PRZESWIETNE SKONFEDEROWANE RZECZYPOSPOLITEY STANY.

WOiewodztwo Mińſkie wybrało mię za Poſła na walne Obrady Kraiowe, ia znowu głoſu mego używam za Poſła do Ciebie Krolu dobry, nioſąc do Tronu Twego y ſerce moie uprzeymości naypełnieyſze, i wierność Woiewodztwa mego nieſplamioną. Szczęście to moie, że mam honor być tłumaczem tylu Obywatelow Monarſze ſwoiemu nayżyczliwſzych; ale nieſzczęściem znam moim, że uſta moie obfituiącey w tak wielu ſercach miłości ku Panu wyrownać nie mogą.

Powſzechny to ieſt głos moiego Woiewodztwa: żeś mądry, łaſkawy, i ſprawiedliwy Krol, że ſą nayſzczęśliwſzemi w ten czas, kiedy pod ſłodkim Twoim panowaniem żyią, i kiedy życie ſwoie y doſtatki całości ſwego Pana poświęcić mogą.

Wierne to być muſzą wyznania Woiewodztwa, że ieſteś naylepſzy Kraiowi Krolu i potrzebny, kiedy drży na tę myśl, że ieſteś śmiertelny. Kray woła, ia powtarzam: Zyi Krolu! panuy ſzczęśliwie! abyś zanioſł do naypoźnieyſzey Potomności ſławę Oſoby ſwoiey i Narodu, i ſtał ſię zawſtydzeniem tak wielu wiekow, podziwieniem tak wielu Krolow, a uſzczęśliwieniem Kraiu, na celu wſzyſtkich rodzaiow nieſzczęścia poſtawionego.

Zyi mowię! a odbieray od nas daninę i ſerc dobrocią Twoią, na wieki zniewolonych, i dzięk za przezorność w wybieraniu mężow do piaſtowania urzędow kraiowych nayzdolnieyſzych.

Uczyniłeś N. Panie chwalebnie dla ſiebie, pożytecznie dla Narodu, kiedyś J. O. Xcia Jmci Sapiehę wielkiego przez Imię, ſławnego przez zaſługi, wiernego ſobie, i życzliwego Kraiowi Kanclerſką w Wielkim Xięſtwie Litewſkim zaſzczycił godnością. Ten ſzaſunek im ieſt ściśley z dobrym publicznym złączony, tym gorliwſze od Woiewodztwa moiego nioſę do Tronu Waſzey K. Mci podziękowanie.

Zaymuie oſobliwie ſerca Woiewodztwa, a uſta moie godny Naywyżſzego ſzacunku dla wielkich ſwoich przymiotow i właśnie do Miniſtrowſkiego Urzędu Urodzony J. W. Jmć Pan Tyzenhauz Podſkarbi Nadworny W. X. Litt: ktory kiedy dopełnia zamyſły Waſzey Krolewſkiey Mości do uſzczęśliwienia Kraiu dążące, pomnaża radość Narodu, ale przewyżſza ſwoią zaſługą naſze ku wdzięczności ſpoſobienie ſię; tak bowiem łączy wierność ku Maieſtatowi, z czyſtym Duchem Obywatelſtwa, żeby był i ſzczęśliwy Krol przy Narodzie, y ſzczęśliwy Narod przy Krolu. Raczyſz Nayiaśnieyſzy Panie uczynić ſprawiedliwość a przyzwoitą tak wielkim zaſługom i cnocie obmyślić nadgrodę; zwłaſzcza że ten Wielki Miniſter o zdrowiu ſwoim y wygodach zapomniawſzy, iednemu tylko Krolowi y Oyczyznie żyć zdaie ſię, a przy wielkich ciężarach i oporze intereſſow, ciężar niechęci, zazdroſnych ludzi wytrzymuie. Cnota to im rzadſza, gorliwość im nieſpracowańſza, uſilność im bardziey niedorownana, tym aby i względy Waſzey K. Mci były przyzwoitſze imieniem moiego Woiewodztwa dopraſzam ſię.

Wyſławiać mądrość Krola, kłaść go w rzędzie naylepſzych Monarchow, wielbić iego gorliwość o naſze Dobro, a nie być gorliwym o Jego wzaiemnie ieſt to obłuda zła, albo niewdzięczność ieſzcze gorſza. Cieſzem ſię nieſkończenie i dziękuiem Opatrzności za tak dobrego Krola, iakże zatym oboiętnym okiem patrzeć możem na wyzucie Jego z prerogatyw Krolom zawſze właściwych i przyrodzonych? Niewidzim że my, że ten krok krzywdzący Krola ieſt krzywdą nas wſzyſtkich? boć co Krol dobrego zaſłużonym uczynić potrafi, kiedy ſwoy ſzaſunek tak ciężko ma ściśniony? Ma tę zaletę naſz Monarcha, że ieſt dobry Krol; nieſłuſznaż rzecz ieſt, aby dla niego był dobry Narod; Dobry zaś Narod czy może cierpieć, aby iego Krol nie dla Dobra publicznego, nie dla pomnożenia ſzczęśliwości, ale dla ſatysfakcyi, więcey powiem! dla nienawiści i ambicyi prywatnych z ſwoich właſności był ogołocony? Przodkowie naſi kładli wſzyſtkie prerogatywy w ręce Krolewſkie, my wydzieramy! Dawnieyſi Krolowie wſzyſtkim władneli, my naſzego władzę tak ciaſno określamy odeymuiąc mu te wſzyſtkie ſpoſoby ktoremi ſiebie zaſzczycać, a nas do gorliwey ſłużby Oyczyznie zachęcać może. A gdzież naſze ku Monarſze przywiązanie? gdzie wdzięczność? gdzie ſprawiedliwość. Czy może być zgorſzenie większe i nieſłuſzność? iako kiedy na przeſzłym Seymie niektorzy miaſto wſparcia Oyczyzny wſparcia tylko ſwego ſzukali, kieruiąc dla ſiebie eufiteutyczne Staroſtw nadania, przez to popełniona ieſt nieſprawiedliwość: bo ieden odbiera nadgrodę bez zaſługi, drugi iey mieć nie może; zniesiona rowność bo ieden nadto korzyſta, drugi nic niedoſtaie i co za prawa maią prywatni pożytkować z właſności Krola, a krzywdzić powſzechność? Przez wdzięczność zatym Krolowi, przez wzgląd na dobro publiczne, przez racyą Prawa i zwyczaiow dawnych według przekonania mego i inſtrukcyi Woiewodztwa iak nayuſilniey ſię domawiam, aby eufiteutyczne nadania Staroſtw expektatywy, i derogacya Maieſtatu były ſkaſſowane, a ſzaſunek militarny oraz Krolewſzczyzn

y promocya zasłużonych Obywatelow N. Panu zupełnie były przywrocone.

Proiekt do rezolucyi idący, w ktorego porządku uregulowanie żołnierza kraiowego znayduię, ieſt mi oſobną okazyą do mowienia a Dobro powſzechne pobudką: Zołnierz zda ſię wſzędzie ale naypotrzebnieyſzy na granicy dla ſtrzeżenia całości kraiu i beſpieczeńſtwa maiątkow naſzych; tam tedy aby był poſtawiony ieſt zwyczaiem wſzyſtkich narodow, a intereſſem ſzczegulnie Naſzego. Jaka ieſt potrzeba tegoż żołnierza w Miaſtach Sądowych ſame nieprzyzwoitości pod bokiem Sędziow zdarzane, utrzymanie powagi Sędziowſkiey i ſprawiedliwości dość iaśnie mowią. Użytek tedy żołnierza aby tym ſpoſobem, to ieſt: na granicach dla ſtraży, a w Sądowych Miaſtach dla *præſidium* był rozrządzony, lecz żeby werbunek iego gwałtowny do tych czas i nieprzyzwoicie po niektorych mieyſcach praktykowany był poprawiony, moim ieſt, i powſzechnym być powinno żądaniem.

Ale łacniey rozrządzić żołnierzem kiedy ieſt, cięższe płacenie podatkow, kiedy nie maſz z czego. Nie mowię dla tego abym nieznał potrzeby podatkowania, ale mowię że ono powinno być podług możności obywatelow i poznania wnętrznego kraiu układane i nakazywane. Nie wglądam ia w ſpoſobność innych Woiewodztw, ale moie nieſpokoynością kraiową wycieczone, przechodami i ſtanowiſkami Woyſkowemi uciśnione, kilkoletnim nieurodzaiem nieſzczęśliwe, przenieſionym z Mińſka Trybunałem z ſpoſobow do wſpomożenia ſię pozbawione, nałożonym podatkom wyſtarczyć nie może. Wypływa zatym konieczność albo zmnieyſzenia podatkow, albo nałożonych umiarkowanie, albo uiętych Woiewodztwu ſpoſobow do podatkowania z przenieſioym do Grodna Trybunałem przywrocenie.

Znaydziem na to ſpoſob Prześwietne zgromadzone Stany, umnieyſzym ſobie ciężkości, kiedy znieſiem zbytek. Penſye nad zamiar i wielu naznaczone ſą ciężarem naſzym. My płacim, oni biorą, wnidźmy w ſłuſzność zaſług i prac biorących, a iednym pokaſſowawſzy, drugim umnieyſzywſzy penſye, umnieyſzy ſię naſz wydatek, a pomnoży ſie Skarb kraiowy. Nietłumaczę ſpoſobu tego i iſtoty rzeczy, bo to wſzyſtko iaśnie i dowodnie w Głoſie ſwoim wczorayſzym wytknoł godny naśladowania Senator J. W. Jmć Pan Kaſztelan Kamieniecki. A że więcey mogą przykłady, niż nauki i dowody, Twoy poſtępek N. Panie w uſtąpieniu miliona z dochodu ſwego iak znalazł wielu chwalcow, tak ſpodziewam ſię że będzie miał wſzyſtkich Naśladowcow. Dzięki nieśmiertelne nioſę do Tronu Waſzey K. Mci za pokazaną dla folgi kraiu drogę, że dobry Krol uymuie ſobie aby wſpomogł Narod. Ale nieſzkoduieſz na tym N. Panie, bo za uſtąpiony dochod maſz wſzyſtkich ſerca dobrocią tak wielką zniewolone, i będzieſz miał potomność nad Twoią gorliwością o Dobro powſzechne zaſtanawiaiącą ſię.

Do zabezpieczenia pewnego kurſu podatkow, trzeba pamiętać na to, iż go zbiegli za granicę poddani naſi mieſzaią; należy więc obmyślić ſpoſob i pewny i nietrudny do wolnego ich od Monarchow pogranicznych zyſkiwania. Z tegoż powodu poſtanowić należy, aby zbiegły od iednego Obywatela poddany u drugiego nie miał mieyſca i protekcyi pod karą przeſtępſtwu w tey mierze przyzwoitą i obostrzeniem nayſurowſzym. Jeśliby zaś poddany uciekł z korony do Litwy, albo przeciwnie; tedy rozprawa o niego, aby według Statutu Litewſkiego była w Sądzie tego Powiatu lub Woiewodztwa,

z ktorego poddany ieſt zbiegły. Zachodzi tu ieſzcze trudność względem poddanych przybyłych, a czaſu luſtracyi w cudzey fortunie zapiſanych, co czynić potrzeba, gdy ſię Dziedzic dowie o nim i od bierze, nie płacić za niego, to ſzkoda Skarbowi, płacić wedle luſtracyi, to ſzkoda temu, u ktorego tylko ieſt zapiſany czaſu luſtracyi, ale odebrany po niey; mnie ſię tedy zdaie, aby dla pokoiu i porządku, odbieraiący Dziedzic mniemanego Poſſeſſora z odebrania kwitował, a kwit przez tegoż do Kancellaryi przenieſiony, żeby był świadkiem, iż ſię chłop przenioſł do Dziedzica, i żeby zatym Taryffa była poprawiona, a podatek z tamtąd wyciągano, dokąd Chłopa podług kwitu odebrano. Ten ſpoſob w iednymże mniemanego Poſſeſſora i aktualnego Dziedzica Powiecie do znieſienia zamieſzania zdolny, może być ſpoſobem choćby rożnych mniemany Poſſeſſor i Dziedzic byli Powiatow, a to zaleciwſzy Kancellaryom, aby przenoſiły takowe kwity do tych Kancellaryow w ktorych Powiecie poddany, przez Dziedzica odzyſkany oſadzony będzie.

Kładę koniec zdaniom moim iuż podobno dla wpadłych materyi przeciągnionym; a to dla tego, żebym miał nieco czaſu zanieść prożbę i polecić względom Waſzey K. Mci Jmć Xiędza Profzyńſkiego z uſług i wierności Oyczyźnie od ſamey młodości aż do Sędziwego wieku, od mnieyſzych Urzędow, aż do Marſzałkowſkiey, Trybunału Głł: w W. X. Litt: Laſki znaiomego, ktory po ſkończoney chwalebnie tey funkcyi *vocante Spiritu* do Zakonu Wielebnych Xieży Jezuitow wſtąpiwſzy, za znieſieniem onego bez przyzwoitey zaſługom ſwoim zoſtaie powagi; Tego więc wraz z Synami Urzędnikami Woiewodztwa naſzego tym uſilniey W. K. Mci zalecam, im bardzieey i ſłuſznością, i daną mi od Woiewodztwa mego inſtrukcyą obowiązany ieſtem.